

Anmeldelser

Katia Dupret Søndergaard & Cathrine Hasse (red.):

Teknologiforståelse – på skoler og hospitaler

Aarhus Universitetsforlag, 2012, 262s.

ISBN: 9788771240436

Teknologi er en uundgåelig og derfor magtfuld med- og til tider modspiller i det moderne (arbejds-) liv. Teknologi anvendes i stort set alt arbejde og uddannelse – tænk bare på tekstbehandlingsprogrammer og pc'er. Teknologi er derfor styrende for, hvordan det er muligt at udføre vores arbejde, hvad enten vi studerer eller er lønarbejdere.

Redaktører og bidragydere til antologien om *Teknologiforståelse – på skoler og hospitaler*, er alle knyttet til forskningsprojektet *Technucation*. *Technucation-projektet* præsenterer i denne bog de første analyser af, hvordan teknologiforståelse fungerer i og interagerer med læreres og sygeplejerskers daglige praksis. Antologiens formål er ifølge Katrine Hasse og Bjarke Lindsø Andersen at være med til at skabe debat om, hvordan en styrkelse af de professionsuddannedes teknologiforståelse vil kunne styrke patienters og elevers vilkår. Bogens målgruppe er undervisere fra professionshøjskoler, professionsansatte, studerende og beslutningstagere. I bogen argumenteres der for, at teknologiforståelse er noget, der er bredere end det at have kendskab til teknologierne som genstande: Teknologiforståelse defineres som det at forstå teknologi i forhold til både den situerede praksis, det organisatoriske lag, og i forhold til hvordan teknologi kan ændre professionsfagligheden.

Bogens bidragydere anlægger alle det perspektiv, at mennesker og teknologier i relationen

med hinanden er med til at skabe hinandens muligheder for at agere og fungere. Dette har i de senere år været omdrejningspunkt for en del forskning. Her vil vi som eksempel nævne to danske forskere, der også har beskæftiget sig med at undersøge, hvad der sker i relationen mellem mennesker og teknologi i skole- og sundhedsvæsenen, nemlig Estrid Sørensen, der bl.a. beskriver sine undersøgelser i artiklen fra 2007: "STS goes to School: Spatiel imaginaries of technology, knowledge and Presence" (i *Critical Social Studies*, 2, 15-27) og Signe Vikkelsøe, der især har beskæftiget sig med at undersøge, hvordan den elektroniske patientjournal har effekter på behandlingen af patienter, og for eksempel skriver om dette i artiklen fra 2010: "De elektroniske patienter – et kollektivt eksperiment med autonomi og automatik i sundhedsvæsenet" (i Kjær & Reff (red.): *Ledelse gennem patienten*, Handelshøjskolens Forlag, 131-150). Udgangspunktet for *Technucation-projektet* er en ambition om at bidrage til, at professionsuddannede gennem deres uddannelser lærer en relevant teknologiforståelse der sikrer, at de kan forholde sig (fag-) kritisk til den teknologi, de arbejder med som professions-udøvende. Det vil sige at de både kan reflektere over, vurdere, sortere i og optimere deres brug af teknologi i arbejdet, så de kan være innovative i forhold til at udvikle ny teknologi og nye praksisser efter en professionel afvejning af, hvad der vil være bedst for udførelsen af arbejdet og dermed bedst for patienter og elever.

Antologien omfatter 14 bidrag opdelt i 4 afsnit. Det første kapitel er en introduktion, de 11 næste kapitler er empiriske analyser af og delkonklusioner ud fra læreres og sygeplejerskers overvejelser over teknologiernes tilstedeværelse i deres arbejdsliv, mens der i det sidste kapitel gives

et bud på et kollektivt meta-perspektiv, der kan tilføje en generaliseret erkendelse af kompleksiteten og variationen af menneske-teknologi-relationer i de professionsudøendes praksis.

Vi vil i det følgende give en kort beskrivelse af de afsnit, som vi finder mest illustrative og interessante i forhold til antologiens tema:

Lene Storgaard Brok viser, hvordan opfattelsen af 'tid' ændrer sig med indførelsen af digitale teknologier som for eksempel interaktive whiteboards og computere i skolen; fra en lineær og cirkulær tid (skoledag, skema, lektion) til en digital tid, hvor man arbejder fragmentarisk i nuet. Den digitale tid bringer nye arbejdsformer med sig, og udfordrer lærergerningen ved at lægge op til en fragmentarisk, springende og dynamisk undervisning. Søren Riis kaster i kapitlet "klasseværelset som eksperimentarium for nye teknologier" et kritisk blik på ny forskning om it og læring, problematiserer teknologiproducenternes markedsføring af deres produkter og sætter desuden spørgsmålstegn ved værdien af de mange nye teknologiske innovationer i klasseværelset. Han lægger op til, at det undersøges, hvordan man kan modificere og udvikle det 'forsigtighedsprincip', der benyttes i udviklingen af nye produkter og teknologier inden for sundhedsområdet, så princippet også kan benyttes på undervisningsområdet, hvor han mener at meget ny teknologi ureflekteret tages i brug, og derfor i nogle tilfælde forringer elevernes udbytte af undervisningen frem for at fremme den.

Katia Dupret Søndergaard og Pernille Rosenbæk gør op med den gængse sort/hvide holdning om, at teknologier er 'kolde' og afstandsskabende i forhold til patienten, mens sygeplejersken er 'varm' og empatisk. De tager fat på at nuancere billedet af teknologianvendelsen i patientbehandling, og understreger, at man som sygeplejerske er nødt til at lade sig berøre både sensorisk og etisk for at vide, hvordan man skal handle, når teknologi er involveret i patientplejen og behandlingen. De viser, at teknologier kan optage

kompleksitet, som kan have den konsekvens, at det bliver svært for den professionelle at lade sig berøre og dermed at vurdere, om det er gavnligt at anvende teknologien i den konkrete situation, mens teknologier i andre situationer forbedrer den professionelle muligheder for at blive berørt. Slutteligt problematiserer de, at sygeplejersker ofte arbejder under organisatoriske forhold, hvor teknologiers brug som redskaber til at opfylde krav om dokumentation, kliniske retningslinjer og standarder vejer tungere end sygeplejerskens følsomhed for, hvad god behandling og pleje er.

Tilsammen tegner bidragene et nuanceret billede af temaets problematikker og udforskningen af dem, men på en måde, hvor man kan følge en rød tråd gennem bogen.

Samlet set er Teknologiforståelse – på skoler og hospitaler en meget velskrevet, velredigeret og oplysende antologi, som er velegnet til målgruppen – når man ser bort fra et par enkelte sproglige skønhedsfejl; En kapitel-titel som "Distribueret professionel sensitivitet i teknologianvendelse" kunne måske få for eksempel en administrativ overlæge til at springe kapitlet over, fordi sproget ligger for langt fra det sprog, som vedkommende benytter i sin egen praksis. Og det ville være en skam, da indholdet af kapitlet er meget relevant for både studerende, sygeplejersker, ledere og beslutningstagere i hospitalsverdenen.

Som vi indledte denne anmeldelse med at nævne, er teknologi involveret i de fleste menneskers daglige liv. Vi mener derfor, at denne antologi ikke kun er relevant læsning for den målgruppe, den er tiltænkt – men at den også er brugbar til at skabe debat om, hvordan teknologi og mennesker generelt fungerer sammen.

Anmeldt af **Abelone Heinsen**, fysioterapeut, cand. pæd. pæd. psyk.

e-mail: abelone@heinsen.dk

og **Kaja Søndergaard**, sygeplejerske, cand. pæd. pæd. psyk.

e-mail: ksondergaard@gmail.com

Carsten Strøby Jensen:

Industrial Relations in Denmark – from conflict-based consensus to consensus-based conflict

DJØF Publishing, 2012, 233 s.

ISBN 978-87-574-2798-1

Denne bog er i al væsentlighed en engelsk oversættelse af *Arbejdsmarkedsrelationer i Danmark – fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt* udgivet i 2007 og anmeldt af Jon Erik Dølvik i *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 11 årgang nr. 1, 2009. Bogen indeholder 10 kapitler nemlig en introduktion, teorier om industrial relations, fagforeninger, arbejdsgiverorganisationer, staten, det kollektive aftalesystem, nye tendenser i relationen mellem arbejdsgivere og lønmodtagere, europæisering af industrial relations, globalisering og den danske IR model, samt et afsluttende kapitel.

Man kan jo altid diskutere om der er nogen grund til at publicere en overvejende lærebog om relationerne på arbejdsmarkedet i Danmark på engelsk. For et dansk publikum ville en opdateret version af den danske udgave nok være mere velkommen, men for udenlandske læsere er det vel betimeligt at der udgives et alternativ til FAOS' bog fra starten af 1990'erne om *The survival of the Danish Model*. Og det er nok mest den funktion, som bogen kommer til at udfylde, hvilket den er absolut velegnet til – måske lige med undtagelse af kapitlet om industrial relations teorier, som man kan finde tilsvarende i alle andre oversigts- og lærebøger.

Da hovedindholdet i bogen stort set allerede er blevet anmeldt af Dølvik vil jeg ikke her gentage hans pointer. I det store og hele synes jeg at bogen er god og relativt velskrevet selv om den ind imellem godt kan se lidt sjusket ud som f.eks. den overflødige gentagelse af at nogle fagforeninger er 'harder hit than others' (s. 69) og at medlemsfaldet satte ind i midten af 1990'erne (s. 68 og 71). Men sådan noget kan jo smutte. Hans diskussion af globaliseringen er

også ret uforløst. Han kunne godt skelne mellem det økonomiske og politiske: han betragter nok mest det økonomiske som et fait accompli og udgår blot fra dette som en 'tendens', hvorefter det kunne være relevant at diskutere det i relation til liberalismens sejrsgang efter socialdemokratismens fald i 1970'erne.

Derimod er der vel en grund til at knytte nogle ord til det egentlig analytiske indhold i bogen, som relaterer sig til bogens undertitel, nemlig tesen om at vi har bevæget os fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt.

Det kunne jo godt være, at dette udsagn blot var en smart 'eye catcher', som skulle fremme markedsføringen af bogen, men forfatteren behandler dette tema i bogens konklusion sammen med en tese om at der er kommet en anden opgavefordeling mellem velfærdsstaten og IR systemet i Danmark.

Vedrørende tesen om en anden arbejdsdeling mellem stat og organisationer mener Strøby Jensen at den traditionelle arbejdsdeling er, at staten tager sig af rettigheder og ydelser uden for fabriksporten, medens arbejdsmarkedets parter tager sig af reguleringen inden for porten. Han nævner som eksempler, at parterne i stigende grad efter 1990 har forhandlet pensioner og uddannelse, hvilket traditionelt har hørt under statens opgaver, og at staten i stigende grad involverer parterne i opnåelsen af velfærdspolitiske mål, såsom integration af immigranter og etablering af forældreorlov med videre. Endvidere lovgiver staten i forbindelse med EU-lovgivning på områder, der vedrører livet inden for fabriksporten.

Det er korrekte eksempler på reguleringer i løbet af de seneste 20 år; men spørgsmålet er om der er så meget nyt i dette, og om der er tale om en ny tendens. Funktionærloven fra 1930'erne er vel sammen med medhjælperloven eklatante eksempler på statslig indblanding i relationerne inden for porten. Det samme er vel reguleringen af arbejdsmiljøet og medarbejderrepræsentation i selskabsbestyrelser blot for at tage nogle af de mere markante lovgivningsmæssige reguleringer.

Efter min mening ville det være mere analy-

tisk hensigtsmæssigt at erkende, at demarkationslinierne mellem aftaleregulering og lovgivningsmæssig regulering har vist sig fortsat at være flydende og påvirket af tidens krav fra den ene eller anden af de tre aktører. Både pensionsaftalerne fra de senere år og vel også ferieaftaler og -lovgivning er klare eksempler på dette.

Tesen om skiftet fra konfliktbaseret konsensus til konsensusbaseret konflikt er baseret på samme slags – egentlig ret subjektive – skøn som er tilfældet i vurderingen af arbejdsdelingen mellem stat og parterne og kan også relateres til antagelsen om samfundets klassestruktur eller ej, som igen hænger sammen med den teoretiske tilgang.

Strøby Jensens teoretiske udgangspunkt er ikke marxistisk, men er stærkt inspireret af parsoniansk systemteori, som igen er baseret på Webers syn på sociologi og samfund. Med Weber i hånden finder forfatteren at Danmark ikke er et klassesamfund mere. Derfor hersker der nu konsensus mellem parterne på arbejdsmarkedet om de grundlæggende principper i samfundets indretning, men ind i mellem er der konflikter om fordelingen. Før i tiden var Danmark et klassesamfund og arbejdsgivere og lønmodtagere havde hver sin opfattelse af hvordan verden så ud og skulle se ud. Derfor var grundlaget konfliktbaseret, men gennem forhandling nåede man frem til en konsensus. Med det skifte som Strøby Jensen argumenterer for i bogen har vi – sagt på en anden måde – erstattet klassekonflikten med en fordelingskonflikt.

Denne argumentation er der for så vidt ikke noget nyt i, men det interessante – udover de teoretiske og subjektive standpunkter, der styrer tolkningen af de empiriske observationer – er argumentationen om hvornår dette skifte er indtruffet. Strøby Jensen mener, at den sidste dråbe, der fik bægeret til at flyde over med konsensusbaseret konflikt, var fagforeningernes opgivelse af kravet om demokratisering af arbejdslivet i slutningen af 1980'erne, hvor ØD-kravet blev skrinlagt. Dette tolkes som om fagforeninger og arbejdsgivere nu er enige om samfundets indretning.

Kunne man ikke lige så godt hævde at dette skete med Septemberforliget i 1899? Her accepterede fagforeningerne jo arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet, hvilket jo var en markant accept af ejendomsretten og den magt der følger med den. Selv om vi siden har set nogle fagforeninger, der har været socialistisk eller kommunistisk inspireret, f.eks. Sømændenes Forbund og dele af andre forbund, har båndene mellem Socialdemokratiet og LO-fagbevægelsen hele tiden været tætte og blev først delvist revet over for 10-15 år siden. Fagforeningerne har aldrig været revolutionære, men har kæmpet for at forbedre løn og andre arbejdsbetingelser for deres medlemmer. Oven i dette har arbejderbevægelsen samlet villet reformere samfundet til forbedring af den arbejdende befolknings – indtil 1970'erne jævnlige kaldet arbejderklassens – livsbetingelser.

Opgivelsen af ØD-kravet var vel blot det på den tid seneste opgivelse af et relativt markant krav. Og hvornår forsvandt klasserne egentlig? Skete de samtidigt eller forsvandt de med arbejdsmarkedspensionernes indførelse? Måske er det blot vores – samfundsforskernes – syn på verden der har forandret sig markant? Under 1970'ernes marxismebølge var det i hvert fald en udbredt erkendelse, at kapitalismens klasser og modsætninger trivedes i bedste velgående, men da marxismen gik af mode og LO's daværende formand, Thomas Nielsen, erklærede at sejren var hjemme, blev det ikke *comme il faut* at tale om klasser mere.

Men hvad nu? Er det bare fordelingskonflikter vi ser i samfundet i dag? Er det ikke arbejdsgivere og kapitalejere og deres tjenere, der i disse år fejrer triumfer og ruller fagforeningernes landvindinger støt og sikkert tilbage? Er det bare et fordelingsspørgsmål når politik og samfundshensynet rettes ind efter at styrke konkurrenceevne og profit? Eller er det stadigvæk et spørgsmål om grundlæggende klasse modsætninger?

At tage udgangspunkt i Webers teorier og deres afledte systemopfattelser med konfliktfri og funktionalistiske tolkninger af verden kan jo i

pluralismens navn ikke antastes, men jeg mener, at det der sker i samfundet i dag kun kan tolkes som, at hensynet til kapitalens akkumulation i stigende grad har momentum. Det kan godt være at fagbevægelsen i tiltagende grad har forladt tidligere idealer; men det har arbejdsgiverne og politikerne tydeligvis ikke. De sidste mange års historie er fyldt med eksempler på systematiske angreb på arbejderklassen og dens organisationer. Det drejer sig ikke bare om fordelingsmæssige konflikter relateret til løn og indkomst, men om tilbagerulninger af strukturelle og institutionelle magtpositioner for fagbevægelsen.

Et af de få eksempler på det modsatte er Arbejdsrettens nylige afgørelse i den såkaldte Vejle-gårdssag. Nu forblev praksis i tolkningen af afta-

leretten uændret, men det ændrer ikke ved, at en sådan kamp for konfliktretten afhænger af, om fagforeningerne har tilstrækkelige ressourcer til at vinde faglige konflikter virksomhed for virksomhed. Denne styrke bliver i disse år svækket gennem statslige reguleringer (f.eks. regulering af arbejdstid, eksklusivaftaler og arbejdsløshedsforsikring) og arbejdsgiveres kyniske underminering af systemet (social dumping). At se dette blot som en fordelingskonflikt og ikke en klassekonflikt er efter min bedste overbevisning at lukke øjnene for realiteterne.

Anmeldt af **Jens Lind**, lektor, Aalborg Universitet

e-mail: jlind@socsci.aau.dk